

SPOLNA ZLORABA DEKLIC

Rosemarie Steinhage, Sexueller Missbrauch an Mädchen, Ein Handbuch für Beratung und Therapie, Hamburg 1989.

Najnovejša knjiga Rosemarie Steinhage, pedagoginje, raziskovalke in aktivne članice ženskega gibanja v Nemčiji, je ena od mnogih, ki se od začetkov 80. let ukvarjajo s tematiko spolnih zlorab otrok, še zlasti deklic. To vprašanje, ki ga je konec 70. let začelo problematizirati prav žensko gibanje, je definiralo spolne zlorabe otrok izključno kot nasilje nad šibkim, brezmočnim telesom, ki ga izvajajo tisti, ki imajo znotraj patriarhalne strukture družbe moč, oblast in na temeljih zgodovinskega spomina utemeljeno pravico do nasilja in telesa drugega spola. Tudi avtorica sama demistificira vprašanje spolnih zlorab že na samem začetku, ko nedvoumno zapiše: "Spolna zloraba je seksualiziranje moči in nasilja" (str. 19).

To nasilje se pojavlja najpogosteje prav v prostorih, ki jih zamejujejo stene družinske intime. V najpogostejših primerih so povzročitelji moški, ki v odnosu do deklice imajo ali prevzamejo vlogo očeta: to so očetje, očimi, rejniki, skrbniki, materini prijatelji, pa tudi stari očetje in bratje. Otroci, ki doživljajo spolne zlorabe (v 80-90% primerov so to deklice), doživljajo torej v družini s strani svojih najbližjih ogrožanje, nevarost, strah in spolno

nasilje bolj kot skrb, ljubezen in občutke varnosti.

Drugačno od dejanskih izkušenj pa je vsakdanje učenje deklic, ki je v repertoar "vzgoje za življenje" vneslo neprestano opozarjanje pred neznanimi moškimi, ki deklice z zapeljivimi besedami zmamijo v temne veže in jih tam izkoristijo v svoje namene.

Opravlja imamo s svojevrstno premestitvijo, kjer se deklico v okolju zlorab in nasilja svari pred hudobnim zunanjim svetom, pred katerim jo lahko zaščitijo prav to in samo to okolje nasilja. Oblikovanje takšne podobe sveta še pripomore k temu, da se deklica temu nasilju ne upre, kajti storiti ta korak pomeni izstopiti prav v to nevarno in tuje okolje, pred katerim jo zdaj "varuje" varni in topli dom. Stisnjena v ta primež se deklica obda z molkom in pasivnostjo, s krhkim oklepom svojega lastnega sveta, ne da bi prekršila nepisano prepoved "nikomu izdati te skrivnosti".

R. Steinhage navaja nemške statistike, ki letno zabeležijo 10 000 primerov spolnih zlorab otrok, dejanske številke pa se po njenih raziskovalnih podatkih vprašanja gibljejo med 200.000 do 300.000. Med ostalimi podatki je pomemben odstotek, ki dokazuje, da je številka povzročiteljev, najozbiljnejših družinskih članov izjemna; 75 odstotkov povzročiteljev ima z zlorabljenimi deklicami tudi sorodstvene odnose (zanimiv je podatek, da v primerih zlorab dečkov povzročitelji niso očetje, temveč bolj daljni sorodniki, družinski prijatelji in neznanci).

Pomembno in nezanemarljivo je tudi dejstvo, da povzročitelji izhajajo iz vseh socialnih slojev, le da je med višjimi sloji in tam, kjer je sorodstvena oddaljenost minimalna, večja možnost, da se spolna zloraba prikrije. Verjetnost, da se spolna zloraba razkrije, je torej večja, če je povzročitelj tujec, in če izhaja iz nižjega socialnega sloja. Čim ožja je sorodstvena povezava med povzročiteljem in prizadeto deklico, tem intenzivnejše, pogostejše, nasilnejše ter bolj skrito je spolno nasilje.

R. Steinhage definira polje spolne zlorabe kot dejanje, ki se začne tam, "kjer se moški zavestno zadovoljujejo s telesom deklice ali pa se pustijo od njega zadovoljevati. Spolni kontakti z deklicami so vedno nameravana dejanja povzročiteljev. ... Spolna zloraba pomeni, da povzročitelj zlorablja zaupanje, odvisnost in seksualnost deklice, ter izrablja njena otroška čustva za svoje interese." (str. 16-17) Spolne zlorabe deklic torej niso naključna, temveč načrtovana in ponavljajoča se dejanja, dejanja moči in nasilja.

R. Steinhage demistificira tudi predstavo o moških storilcih, ki se jih označuje kot "skrajno patološke tipe", alkoholike ipd., zaradi želje po odmiku od dejanskosti, ter želje, da bi se izognili soočenju z dejstvom, da so to "povsem normalni moški" vseh družbenih slojev, vseh poklicnih pripadnost, ki živijo v vsaki človeški sredini.

Zato, da bi prikrili svoja dejanja, uporabljajo povzročitelji najrazličnejše taktike in strategije, od katerih je pomembna zlasti taktika vsiljevanja sokrivde deklici z znano sintagmo "To je najina velika skrivnost!", ki med drugim implicira tudi aktivno vlogo deklice, objekta povzročiteljevega nasilja.

Tako ostane kot realnost takšne situacije le življenje polno strahu, prikrivanja in groze pred realiziranjem povzročiteljevih groženj ("Če bodo zvedeli, kaj si delala, te bodo poslali v popravní dom!").

Posledice, ki jih spolne zlorabe povzročijo, so kompleksne, in kaotičnost otroškega sveta v takšnih okoliščinah bi bilo komajda mogoče označiti z ohlapno sintagmo "psihosomatske motnje". Poškodovano ni le čustvovanje deklice, ki ji je ponujena podoba sveta, ki ga deklica ne more sprejeti, temveč se v njej krepi tudi prepričanje, da mora biti v njej in na njej nekaj zelo narobe, če ji zlo dela nekdo, ki jo ima rad in ima ona rada njega. Še več, tudi njeni najbližji, mati, bratje, sestre, vse to molče sprejemajo.

Izkušnja, ki je premočna, da bi se lahko ob izhodu iz otroštva zaključila, se kaže pri prizadetih ženskah v obliki občutkov silnega strahu, sramu, krivde, manjvrednosti in nezaupanja. Vse to se pogosto strne v prepričanje, da je na njej nekaj grdega, zlega; da je nekaj čudnega na njenem telesu, kar je napeljalo očeta, da jo je zlorabljal.

R. Steinhage opozori tudi na pogosto produciranje razkola med materjo in hčerjo, ki ga izvaja povzročitelj (poveljevanje hčerke pri materi, kritiziranje matere hčerki, tarnanje hčeri o odsotnosti matrine želje po spolnosti). S tem vzbuja povzročitelj pri hčeri občutke odgovornosti za stvar, ki se tičejo matere, hči pa se pogosto znajde v situaciji, kjer sledi lastni želji, da bi izpolnila očetove želje. Deklica pogosto ni le v vlogi spolnega objekta, temveč tudi v vlogi zaupnice in ljubimke. S tem je dodobra vzpostavljen tekmovalni odnos z materjo ter prevzeta odgovornost za različne vloge in naloge, ki jih mora deklica opravljati.

Pomemben del svojega razmišljanja posveti R. Steinhage vprašanju, kako pomagati prizadetim, žrtvam spolnih zlorab. Nedvomno je eden pomembnih korakov, ki je še zlasti uveljavljen v anglosaksonskem svetu tisti, ki zahteva predvsem redefiniranje vloge otroka, družinskih odnosov in vprašanja žrtve. Otroci, še zlasti deklice, niso žrtve par excellence, temveč postanejo to šele znotraj takšnih odnosov in takšne vzgoje, ki se ni otresla primesi patriarhalnosti. Značilnosti te vzgoje lahko strnemo v sintagmo: "Odrasli imajo vedno prav, zato jih je treba vedno ubogati." Zato nosi redefiniranje tega vzorca zahtevo, da se otroku ne odvzema pravice do upora, do izražanja svojih zahtev, želja in nestrinjanj v odnosu do starejših. Otrok mora iz trpnega objekta postati subjekt.

Na drugi strani pa je delo v najrazličnejših terapevtskih skupinah, ženskih skupinah za samopomoč, uperjeno v pomoč in v učenje samopomoči, ki jo potrebujejo tiste ženske, ki so spolne zlorabe doživljale v mladosti in se spopadajo z občutki krivde, strahu pred moškimi, s problemi sprejemanja svojega lastnega telesa itd.

Ena od ključnih zahtev, ki jih postavljajo vse, ki se ukvarjajo z vprašanjem spolnih zlorab je, da morajo svetovanje in terapijo s prizadetimi deklicami in ženskami izvajati ženske, saj se le ženske vsak dan srečujejo z realnim strahom pred spolnim nasiljem, ki je moškim tuj. Izkušnje terapevtskih in svetovalnih skupin dokazujejo, da je temelj takšne oblike pomoči v zavedanju in razumevanju specifičnih ženskih problemov, ki je pogoj za vzpostavitev dovolj velike mere zaveznitva med prizadeto žensko-deklico ter svetovalko-terapevtko.

Izkušnje z moškimi terapevti-svetovalci so pokazale, da se moški pogosto nagibajo k identifikaciji s povzročiteljem, da izkušnje prizadete ne jemljejo dovolj resno, da iščejo vzroke spolne zlorabe v povzročitelju (je bolan, zato njegovih dejanj ne gre jemati resno), pogosto usmerjajo svoje svetovanje v poudarjanje, da mora dobiti deklica ponovno zaupanje v moške, dajejo večji pomen seksualnim aspektom spolne zlorabe kot aspektom nasilja, večina študij opozarja tudi na to, da je nemalo terapevtov kot pogost del terapije, ki naj bi imel "zdravilni" učinek, uporabljalo tudi napeljevanje na različne vrste spolnih kontaktov, ki naj bi prizadete "razbremenili" strahov pred spolnostjo.

R. Steinhage poudarja, da se morajo v središče svetovanja-terapije postaviti potrebe in interesi prizadete deklice ali ženske, katerih predhodna izkušnja je prav nasprotna; njihovi interesi niso bili nikoli zares upoštevani, zato se tudi same niso naučile upoštevati le-teh, temveč so nasprotno, svoje telo in svojo celotno osebnost vedno doživljale kot slabo in nezadostno. Terapevтка-svetovalka se mora torej nedvoumno postaviti na stran prizadete deklice, ki ji je mogoče pomagati le, če se pridobi njeno zaupanje, če se ji brezpogojno zaupa, ter jo podpre v prepričanju, da je krivda le na strani povzročitelja. Takšno delo z deklicami naj bi v njih okrepilo občutke lastne vrednosti in zavest o tem, da pripada njihovo telo le njim in da odrasli nad njim in nad njeno seksualnostjo nimajo pravic.

Pri delu z najmlajšimi deklicami od tri do pet let je še zlasti pomembno, da terapevтка-svetovalka najde tisto osebo, ki ji deklica zaupa, in kateri lahko zaupa tudi izkušnje spolnih zlorab, ter jima pomaga utrjevati njuno medsebojno prijateljstvo.

Izkušnje z materami prizadetih deklic so pokazale, da je pogovor z materjo naslednji korak pri delu z deklico, da pa se svetovalka-terapevтка ne more hkrati ukvarjati z obema in da se ne sme postaviti na materino stran. Mati je pogosto tudi sama zapletena v situacijo družinskega nasilja (najpo-

gosteje psihičnega, večkrat pa tudi fizičnega), iz katere ne najde izhoda, kar najverjetneje pomeni, da o dogodkih v družini molči, ne da bi svojo hčer zaščitila, ker bi s tem sebe še bolj izpostavila.

Pomembno je, da se mater v takšnih situacijah ne obsoja, kajti, kot pravi Rosemarie Steinhage, "nobena mati ni odgovorna za to, da je njen mož spolno zlorabil njeno hčerko" (str. 96). Vendar je kljub vsemu mati odgovorna za to, da je svojo hčer pustila samo, ne da bi jo podprla, čeprav je tudi sama v situaciji, ki je tako grozeča, da si pred njo najpogosteje zatiska oči, potem pa se nemočno sprašuje, zakaj ji hči ni zaupala. Pogosto se njena nemoč in strah obrneta proti hčeri, ki se ji kaže kot glavni krivec za nerešljivo situacijo.

Zato je potrebno nuditi materi podporo, da bi spet dobila nadzor nad svojim lastnim življenjem: "Le matere, ki so samozavestne in lahko živijo avtonomno, lahko varujejo svoje hčere pred spolno zlorabo." (str. 106)

Ob razmišljanju o različnih načinih pomoči prizadetim deklicam in ženskam se avtorica kritično ozre na družinsko terapijo, ki izhaja iz predpostavke, da gre za motnjo družinskega sistema, s tem pa je poudarek usmerjen stran od posameznika na družino. Spolne zlorabe naj bi bile posledica "disfunkcionalnega družinskega sistema" (str. 120), katerega vzrok je uničena partnerska zveza, otroci pa so prepoznani kot nosilci simptoma. Logika, ki ji sledi družinska terapija, izhaja iz predpostavke, da se je mati svoje vloge gospodinje, zakonske žene in matere naveličala in jo delegira na starejšo hči, ki se možu-očetu ponuja kot nadomestek. Tako je terapevtska intervencija usmerjena v to, da se partnerska zveza spet razčisti, kar naj bi rešilo problem spolnih zlorab in bi ponovno vzpostavilo izgubljeno zaupanje med očetom in hčerjo.

To torej pomeni, da se na dejstvo spolne zlorabe ne gleda kot na dejanje nasilja, ampak kot na spolni delikt, ki je razrušil družinsko harmonijo, smisel terapije pa je, da se družinski sistem ponovno vzpostavi. Družinska terapija ob primerih spolnih zlorab otrok pogosto pomeni, še nadalje nositi odgovornost za svoje starše, razumeti njihovo obnašanje s pomočjo interpretacij in razlag njihovih vedenj, ter jim oprostiti. Če torej spolna zloraba vedno pomeni uničenje družine, pa "družinska terapija pomeni vedno dajati upe posameznim družinskim članom, da lahko družina ostane skupaj" (str. 125).

Vrednost knjige Rosemarie Steinhage torej ni le v tem, da kompleksno razkriva dolgo prikrito vprašanje spolnih zlorab deklic v okviru družinskih odnosov, temveč tudi v tem, da išče možnosti za različne oblike pomoči, ki jih je mogoče ponuditi prizadetim, da bodo izstotopile iz temnega risa samoočezovanja, strahu in nezaupanja ter našle prostore varnosti in izgubljene občutke samozaupanja ter spoštovanja.